

סימן כז

בדין הסיבה בזמן הזה לדעת הראב"ה והראב"ן

הנה בפירושו של רבינו הראב"ן על הגדה של פסח שזכיתי להוציא לאור מכתבי יד כתוב: "כולנו מסובים, שכך היה דרך השרים ובני חורין בימי חכמים להסב על המטות ומוטים על צד שמאל ואוכלים...", ומה שאין אנו עושין כן, מפני שאנו עושים אחר מנהג מקומינו שאין דרך שרים להסב כן, והיא היא השיטה המפורסמת בפוסקים משמיה דרבינו הראב"ה שהיה נכדו של רבינו הראב"ן, ומיסתבר דיסוד שיטתו נובעת מתורת זקינו הגדול.

והנה איכא לספוקי טובא בגדר הדברים, האם כוונתם היא לומר דבזמן הזה בטלה לה מצוה זו ואין מצוה זו קיימת כלל האידנא, או דילמא נימא דבודאי אינהו נמי מודו דמצוה זו לא בטלה, אלא דלדעתם נשתנתה השתא צורת קיום מצוה זו, ואין מצוה זו מתקיימת באופן של הסיבה כשהגוף מוטה על המטה כיון דלא נהיגי להסב הכי בזמנינו, ולכן ישיבה דרך חירות היא לשבת כדרך האוכלים שיושבים על הכסא סמוך לשולחן.

ואיכא נפקותא רבתא בהאי ספיקא להלכה ולמעשה האין הוי דינא האידנא, אם יאכלו את המצה או ישתו את הכוסות בעמידה או בהליכה וכדומה, האם קיימו את המצוה או דילמא יהא מוטל עליהם לחזור ולאכול ולשתות בישיבה כנהוג וכרגיל. וביותר יש מקום לדון ולהסתפק האם אכילה או שתיה בהסיבה כפי שהיו נוהגים פעם הוי ריעותא וחסרון בקיום המצוה, או לא, דגם באופן כזה שפיר מצו נפקי.

והנה בדברי הראב"ה איתא ד"ישב כדרכו" ואינו מבואר אם הכוונה היא דרשאי לשבת כדרכו, או דרמי עליה חובה לשבת כדרכו. והנה דברי הראב"ה הובאו בהגהות מיימוניות פ"ו והתם הוסיף בדברי הראב"ה דאדרבה ישיבה כדרכה הוי דרך חירות, והאי לישנא משמע דאיכא דינא דדרך חירות ורמי עליה למיכל ולשתות הכי. [ואית דגרסי "יסב" כדרכו, ודו"ק].

והנה כד דייקנן בדברי הראב"ן דאיהו נמי קאי בשיטת הראב"ה נראה לכאורה להדיא דמצות ההסיבה קיימת האידנא וכלשונו בחידושי פסחים: "והם

היו רגילין לישב על המטות ולהסב בהסיבת שמאל, אבל שאין אנו רגילין בכך, יוצאים אנו כדרך הסיבתנו ואין לנטות ימין ושמאל", ומסתימת הלשון נראה דכהיום אנו מקיימים מצות הסיבה כדרך הסיבה דילן. [ואולי יש לדחוק דהכוונה דאנו יוצאים ידי מצות מצה וד' כוסות ולא קאי על מצות ההסיבה, וצ"ע].

והנה מצינו בברכי יוסף סי' תע"ג שכתב דיש לתלות האי ספיקא בתרא בפלוגתא דהראב"ה והראב"ן, דמלישנא דהראב"ה נראה דמצי אכיל בכל גווני, אבל לדעת הראב"ן נראה איפכא, עכ"ד הברכי יוסף שם ויל"ע בדבריו.

אמנם יעויין היטב בדברי הב"ח שכתב להדיא דלא כהברכי יוסף, ומדבריו מבואר דלא נתכוון הראב"ה למנוע קיום הסיבה כפי שהיו רגילין אלא אתי לומר דהאידנא נתקיימה המצוה אפילו בישיבה כדרך האוכלים, עייש"ה. [והנה מדברי הב"ח התם מבואר דפשיטא ליה דלדינא נקטינן כדעת הראב"ה ולא כפי שנראה מדברי ההגהות מיימוניות דדעה יחידאה היא ולא קיימא לן כוותה].

והנה ראיתי בהגדת מנחת אשר לידידי הדגול הגר"א וייס שליט"א שעמד בעיקרי הדברים ושם העלה בפשיטות דאם אכלו את כזית המצה בעמידה אינם יוצאים וצריכים לחזור ולאכול, יעויין היטב בדבריו שם, והיינו כמו שנתבאר לעיל בדברינו בס"ד.

ואידו מיייתי ראיה לדבריו מהא דמצינו לענין אמירת הלל דאומרה בישיבה ולא בעמידה משום דבעינן דרך חירות והסיבה ואינו אומרה בהסיבה ממש דבעינן דיאמרוה ביראה ופחד וחזינן דאיכא דינא דהסיבה באופן ממוצע של ישיבה ולא בהסיבה גמורה, עכ"ד. והנה אי משום הא לא איריא, דמצינן למימר דאין הכוונה לומר דבישיבה מתקיימת מצות ההסיבה אלא דלא קפדו על עמידה משום דאין זה דרך חירות, אבל לאו משום דאיכא קיום מצוה בישיבה, אלא דבעמידה הוי הפוך ענין החירות, ודו"ק*.

* הנה נשאלתי בשעתו מכ"ק האדמו"ר מבעלזא שליט"א דלכאורה איך בטלה מצוה זו האידנא מאיליה, נהי דבטל הטעם אך הרי קיימא לן דכל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו, והיינו דאפילו אם בטל הטעם של אותה התקנה, אפ"ה לא בטלה התקנה

סימן כח

סימן כח

1234567

שתית כוס ללא הסיבה

שאלוני בענין מי שנוזר באמצע הסעודה שכווס ראשון לא שתה בהסיבה, [והוא נתכוון לשתות בין הכוסות והיה יכול להשלימה בין הכוסות], האם עליו לשתות בתוך הסעודה כוס יין בכדי לתקן את מה שעיוות, או לא מהני מידי והוי בגדר מעוות שאינו יכול לתקן, כיון שכבר שתה את הכוס השני כהלכתה והרי אינו חוזר לומר את הקידוש על הכוס.

1234567

ועיינן להלן בענין אם כבר התחיל לומר את ההגדה ונזכר שלא היסב האם יכול לשתות כוס יין או לא, דהרי נתבאר בדברי ה"ה"ל סי' תע"ג דמשהתחילו באמירת ההגדה נאסר עליהם לשתות וממילא לא יתכן לתקן את חסרון ההיסבה אלא לפני התחלת אמירת ההגדה וראה להלן בזה].

והנראה לענ"ד בזה עפ"י מה שחדית לן הגרי"ז בדבריו הבהירים דבמצות ארבע כוסות תרתי איכללו ביה, דין ברכה על הכוס ודין חובת מצות שתיית ארבע כוסות דרך חירות לפרסומא ניסא, ולענין דין כוס של ברכה הוא דבעינן דלימרו על הסדר, אבל לענין דין מצות השתיה סגי בשתה ד' כוסות בזה אחר זה וכמו שנתבאר בדבריו שם בארוכה.

ומעתה נראה לענ"ד דמצינן למימר דשתיית כוס שלא בהסיבה אינו פגם בדינא דכוס של ברכה, אלא בהלכה ובמצות השתיה דדרך חירות, דמצד כוס של ברכה אין חובת שתיה שנחייב לעשותה בדרך חירות ורק על מצות השתיה

כל זמן שלא ימנו בית דין אחר לבטלה, וכיון שכן האיך בטלה לה מצות הסיבה מעצמה מבלי שיושיבו בית דין אחר לבטל מצוה זו. ונטה לומר דכיון דמעיקרא נמי לא תקנוה חובה לאותם שאין דרכן להסב וכגון אשה ותלמיד אצל רבו וכדומה לכן מצינן למימר שפיר דהאידינא דכולהו אינם רגילים להסב הדר דינייהו כאשה ותלמיד, עכ"ד. והערתי על כך דכעיי"ז מצינו באמת בדברי התוס' בע"ז דף לה. לענין משקים מגולים, דהאידינא דליכא נחשים לא קפדינן אגילוי, ולא בעינן מנין אחר להתיר, דמעיקרא לא נאסרה אלא במקום שמצויים נחשים. ברם לפי דברינו כאן בלא"ה לק"מ, דהרי באמת מצוה זו קיימת גם האידנא ולא בטלה כלל אלא דנשתנתה צורתה ופשוט.